

Piketty gaat over de verdwenen macht van arbeid

De Franse econoom kijkt te veel naar kapitaal. Automatisering is bedreigender, meent *Heleen Mees*.

Het idee achter *Capital in the 21st Century* van de Franse econoom Thomas Piketty, is dat - als we niets doen - we straks leven in een wereld, gedomineerd door enkele families met grote fortuinen. Als je er een keer in geslaagd bent om rijk te worden, dan zul je volgens Piketty slapenderwijs een dominante positie in de samenleving veroveren. Piketty laat aan de hand van een grote hoeveelheid data materiaal zien dat een toename van kapitaal resulteert in een kleinere toename van arbeid.

Alleen van pakweg 1920 tot 1980 was het rendement op vermogen lager dan de economische groei en werden inkomens- en vermogensverschillen kleiner. Volgens Piketty wordt deze periode gekenmerkt door 'snelle groei van de beroepsbevolking' en 'technologische vooruitgang'. Maar de meeste economen schrijven de groeiende ongelijkheid sinds 1980 juist toe aan globalisering (oftewel snelle groei van de beroepsbevolking) en technologische innovatie.

In plaats van kapitaal aan te wijzen, zoals Piketty, moet je kijken naar de rol van arbeid. Die is na 1980 ondermijnd met stagnerende lonen enerzijds en oplopende bedrijfswinsten anderzijds. In de VS is het loonaandeel in het bruto binnenlands product na 1980 met ruim 9 procent gedaald, terwijl het winstaandeel even hard steeg.

Arbeid is nog verder uitgehold dan deze cijfers aangeven. Het loonaandeel omvat ook de variabele beloning voor topmanagers, zoals bonussen, aandelen en opties, die neerkomen op winstdeling. Recordhoge bedrijfswinsten en torenhoge beloningen voor het topmanagement zijn meteen de belangrijkste oorzaken van de toenemende inkomens- en vermogensongelijkheid.

Door een mengeling van economische en politieke factoren waren werknemers in de periode van 1920 tot 1980 beter in staat zich te doen gelden dan in de periode daarvoor en daarna. Tijdens de Eerste Wereldoorlog sneuvelden naar schatting 9 miljoen militairen. Het Westen was al zodanig verstedelijkt dat het arbeidstekort in de jaren na de oorlog niet eenvoudig kon worden opgelost met migratie uit het platteland. Dit versterkte de onderhandelingspositie van arbeiders.

Dan was er de Russische Revolutie van 1917 en daarop de verspreiding van het communisme. Voor arbeiders in kapitalistische systemen was het een reden om voor zichzelf op te komen, en voor werkgevers en overheden om aan hun eisen tegemoet te komen. In 1910 werd in Groot-Brittannië het eerste wettelijke minimumloon van kracht. In 1918 werd die wet uitgebreid en aangevuld met regels voor

collectieve loononderhandelingen. In Nederland kwam in 1919 de achturige werkdag geïntroduceerd. Na de Tweede Wereldoorlog breidden veel landen de welvaartsstaat verder uit, met regelingen voor ziekteverlof en de oude dag, waardoor de onderhandelingspositie van arbeiders verder verstevigd werd.

Er kwam een einde aan de relatieve hegemonie van arbeiders. Na jaren stagflatie - met hoge werkloosheid en hoge inflatie - wonnen Thatcher en Reagan in 1979 en 1980 de verkiezingen op een platform van minder belastingen, minder overheidsuitgaven, minder regels en minder macht voor de vakbonden. In 1982 kwam in Nederland het eerste kabinet-Lubbers aan de macht, met een gelijksoortige ideologische inslag.

Door het neoliberale beleid van de jaren 80, de perestrojka in de Sovjet Unie en de Chinese economische hervormingen onder Deng Xiaoping, openden het oude Oostblok en China zich voor het Westerse kapitalisme. Het Internationale Monetair Fonds schat dat nu bijna een miljard arbeiders wereldwijd in exportsectoren werken, en dus met elkaar concurreren. Dat is drie keer zoveel als voor de val van de Berlijnse Muur.

Zolang er een arbeidsoverschot is, hoeven werkgevers hun arbeiders niet meer dan het bestaansminimum te betalen. Groei van de arbeidsproductiviteit leidt dan niet tot hogere lonen maar tot hogere winsten. Dat verklaart waarom de arbeidsproductiviteit in de Verenigde Staten na 1980 veel harder steeg dan de lonen. Alleen op het hoogtepunt van de dotcom-bubbel eind jaren '90, toen Amerika meer dan volledige werkgelegenheid had, lukte het werknemers een loonstijging te bedingen die iets hoger was dan de productiviteitsgroei.

Het is niet een intrinsiek kenmerk van kapitaal, zoals Piketty beweert, maar de penibele positie van arbeid die de inkomens- en vermogensongelijkheid sinds 1980 doet groeien. Als arbeid - door vergrijzing of door een wereldwijde revolutie - zich opnieuw doet gelden, zullen de inkomens- en vermogensongelijkheid snel afnemen. Als arbeid daarentegen - door arbeidsbesparende technologische innovatie - nagenoeg overbodig wordt, dan wordt het donkere scenario van Thomas Piketty een feit.



Heleen Mees is econoom, jurist en publicist.